

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-65>

УДК 341.1/8

Сердечний А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА БЛОКОМ НАТО В ЮГОСЛАВІЇ В ХОДІ ОПЕРАЦІЇ «СОЮЗНА СИЛА» В 1999 РОЦІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу подій, що відбувалися під час збройного конфлікту в Союзній Республіці Югославія (СРЮ) з 24 березня по 10 червня 1999 року. Військова операція «Союзна сила» стала завершальним етапом Косовської війни, що призвела до виводу югославської армії з регіону Косово і Метохія з подальшою його передачею під контроль військового контингенту НАТО – KFOR, а згодом під контроль ООН. У статті досліджені передумови та перебіг подій під час збройного конфлікту в СРЮ у 1999 році та висвітлені факти порушення НАТО норм міжнародного права у контексті бомбардувань території Югославії. Проаналізовано військові злочини, що були вчинені блоком НАТО, та надана кваліфікація згідно з нормами міжнародного права. Автор дійшов до висновку, що косовський конфлікт став «нервовим» центром сучасних міжнародних відносин і використовувався різними державами для захисту своїх інтересів. При цьому ніяких вагомих правових підстав щодо військової інтервенції у США та їх союзників не було. Ситуація в Косово була виключно югославською юрисдикцією, а будь-які спроби прямого втручання мали б здійснюватися виключно з відповідною санкцією ООН.

Ключові слова: військові дії, «Союзна сила», Югославія, Косово, НАТО, США, міжнародне право, договори, конвенції, порушення, Організація Об'єднаних Націй.

Serdechnyy Anton

Yaroslav Mudryi National Law University

VIOLATION OF THE INTERNATIONAL LAW BY THE NATO IN YUGOSLAVIA DURING OPERATION “ALLIED FORCE” IN 1999

Summary. The article is devoted to the analysis of the events that took place during the armed conflict in the Federal Republic of Yugoslavia from March 24 to June 10, 1999. The «Allied Force» military operation was the final stage of the Kosovo war, which led to the withdrawal of the Yugoslav army from the Kosovo and Metohija region, with its subsequent transfer to the control of the NATO military contingent - KFOR, and later under UN control. It were explored as the background of the conflict as the attempt to resolve it. Also the article admits the course of events during the armed conflict in the FRY in 1999 and highlights the NATO international law in the context of bombing the territory of Yugoslavia. The history of the war is chronologically ordered and revealed. The crimes committed by the NATO have been analyzed and qualifications have been awarded in accordance with international law: conventions, treaties, etc. The position on eliminating the negative effects of hostilities and improving the situation in the Balkans was highlighted. The author concludes that the Kosovo conflict has become a "nerve center" of modern international relations and has been used by various states to protect their interests. However, the United States and their allies had no compelling legal reasons for military intervention. Operation «Allied Force» was the most intense and sustained military operation to have been conducted in Europe since the end of World War II. It also represented the first extended use of military force by North Atlantic Treaty Organization. NATO bombing marked the second major combat operation in its history, following its 1995 bombing campaign in Bosnia and Herzegovina. The situation in Kosovo was exclusively the Yugoslav jurisdiction, and any attempt at direct intervention should be carried out solely with the appropriate UN sanction. In 2008, Kosovo declared independence from Serbia. Its sovereignty has been recognized by 110 countries, while 77 other states have opposed the declaration. Around 4,000 North Atlantic Organization troops are still in Kosovo.

Keywords: military operations, Yugoslavia, Kosovo, NATO, USA, international law, treaties, conventions, violations, United Nations.

Постановка проблеми. Косовський конфлікт, як складова частина Балканської кризи, відбувався в контексті змін в Європі та в світі загалом. Зростання націоналізму, процеси глобалізації, розпад комуністичних режимів та двополюсного світу дав поштовх до розпаду суспільств, об'єднаних ідеологією або історичним минулим. Незважаючи на те, що завершилось протистояння двох систем, кількість локальних війн та конфліктів не зменшилась. У 90-х роках розгортається криза на Балканах, яка загострюється через трансформаційні світові процеси та зовнішні впливи. З моменту бомбардувань авіацією НАТО території Югославії вже пройшло 20 років, але цей епізод в історії людства заслуговує особливої уваги в аспекті міжнародного права.

Бомбардування силами НАТО території Югославії (операція «Союзна сила») – це військова операція блоку НАТО проти Союзної Республіки Югославія, що тривала з 24 березня по 10 червня 1999 року. Вона стала завершальним етапом Косовської війни, що призвела до виводу югославської армії з регіону Косово і Метохія з подальшою його передачею під контроль військового контингенту НАТО – KFOR, а згодом під контроль ООН.

Операція «Союзна сила» забрала життя людей і після свого закінчення, НАТО використало в боєприпасах радіоактивний збіднений уран. Бомбардування були припинені після підписання Військово-технічної угоди в Куманово між представниками югославської армії і країн НАТО. Контроль над регіоном перейшов до сил НАТО

і міжнародної адміністрації, яка потім передала більшість повноважень структурам етнічних албанців. Прошли етнічні чистки і (за даними прокуратури з військових злочинів Республіки Сербії) військові злочини проти сербського і циганського населення Косова і Метохії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізом та вирішенням питання югославської кризи та процесів, які там розгортались, займалися такі науковці як З. Бжезінський, С. Гантінгтон, В. Гречанінов, які основну увагу приділяли впливу зміни світового порядку та процесів глобалізації. Дж. Говарт та Є. Гуськова намагалися простежити трансформацію НАТО в умовах зміни світового порядку та вплив цих процесів на розгортання подій на Балканах. Такі вчені, як О. Крапівін, М. Рудяков та С. Федуняк досліджували Балканську кризу в контексті європейської інтеграції.

В історіографії країн-членів НАТО домінувала позиція, яка представляла сербів як головних винуватців балканської нестабільності, головною причиною якої вважала їх імперські амбіції. На це, зокрема, звертав увагу американський вчений Н. Хомський.

Невирішені раніше проблеми. Незважаючи на кількість різних досліджень з аналізу війни в Югославії в 1999 році, дана тема не перестала бути предметом дискусій і є актуальною й сьогодні. З огляду на всю складність проблеми, є доречним детальний розбір найбільш примітних, в аспекті міжнародного права, подій. Залишаються питання пов'язані з міжнародно-правовими аспектами притягнення до відповідальності суб'єктів, що порушили відповідні міжнародні норми; подолання тяжких наслідків бойових дій, що обумовлює мета даного наукового дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні передумов та перебігу подій під час збройного конфлікту в Союзній Республіці Югославія у 1999 році. Основною задачею є висвітлення фактів порушення Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) норм міжнародного права в контексті бомбардувань території Югославії.

Викладення основного матеріалу. Передумовою війни в Югославії у 1999 році стала кризова ситуація у Косово і Метохії. Цей регіон протягом періоду існування Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія був найбільш широким з усіх федеральних країв. З 1965 року Федеральним фондом з кредитування прискореного розвитку слаборозвинутих республік та автономних країв виділялося чимало коштів на розвиток Косово, але всі вони поглиналися великим приростом населення, яке емігрувало з сусідньої Соціалістичної Албанії. Через це багато косовських албанців вважали що вони недоотримують кошти для розвитку Косово й через це існує особлива економічна відсталість Косово і Метохії. Постає проблема пошуку виходу з ситуації, які призвели до того, що були здійснені зміни в державному устрої Югославії [1].

Відбулася централізація влади і скасування ряду повноважень крайових органів для нормалізації становища. Серйозній критиці піддалися рівноправні відносини між республікою і країнами. Домінувала позиція, згідно з якою Конститу-

ція 1974 послабила Сербію, позбавивши її права на власну державу. У Сербії розгорнулася кампанія за правову, територіальну і адміністративну єдність республіки і за обмеження прав автономних країв. Прийняті сербською скупщиною в березні 1989 року поправки до Конституції Сербії, що позбавляли автономний край Косово права вето щодо конституційних змін в Сербії, обурили косовських албанців. У вересні 1990 року ці зміни були офіційно узаконені з прийняттям нової Конституції Сербії. Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос-Галі зазначав у зв'язку з цим, що, «...за словами уряду, реформа була необхідна в зв'язку з тим, що Сербія була серйозно паралізована широкою незалежністю, якою володіли краї. Багато законодавчих і судових функцій крайових органів були передані республіці». Автономні краї зберегли повноваження щодо крайового бюджету, питань культури, освіти, охорони здоров'я, використання мов та інших питань. По суті, був повернений статус за Конституцією 1963 року. У 1991 році було засновано так звану «Республіку Косово», яку на той момент визнала лише Албанія [2, с. 163].

На початку 90-х років керівництво Сербії тримало ситуацію під контролем завдяки поліцейським силам, що контролювали і підтримували відносну стабільність в регіоні.

28 лютого 1998 року «Армія визволення Косово», воєнізована організація «Республіки Косово», заявила про початок боротьби за незалежність. Вже 9 вересня Рада НАТО створює план військової інтервенції у справі Югославії.

Взагалі, до 1998 року сербський уряд не поспішав з використанням військових підрозділів проти вже озброєних тоді албанців, але в зв'язку з ескалацією конфлікту до цього заходу все ж довелось вдаватися.

Вже у вересні 1998 року РБ ООН видає резолюцію № 1199, яка закликала сторони конфлікту до припинення насильницьких дій, наголошувало керівництву Югославії на зупиненні діяльності всіх силових відомств на території автономії, а косовським албанцям – засудити терористичні акти та інші насильницькі дії щодо сербського населення. Місію з контролю за виконанням даної резолюції було покладено на спостерігачів ОБСЄ.

Згодом, лідер Югославії Слободан Мілошевич все ж погодився на переговори з головою «Армії визволення Косово». Пізніше вже США і НАТО висловили намір надати посередницькі послуги.

У лютому 1999 року в Рамбуїє під Парижем 17 днів тривав перший раунд переговорів, де повинні були обговорюватися розроблені Контактною групою принципи вирішення косовської проблеми, включаючи «елементи широкої автономії Косово». Однак делегаціям для обговорення були запропоновані лише окремі частини «Тимчасового договору про мир і самоврядування в Косово і Метохії», «Рамковий документ» і три додатки з дев'яти, які уточнювали проблеми Конституції Косово, виборів до органів самоврядування та судової системи. Лише через тижень делегації отримали ще один додаток, який стосувався економічних питань. Незважаючи на те, що текст цих документів не збігався з текстом політичної заяви про принципи мирного врегулювання, що складався з 10 пунктів, узгоджених

Контактною групою, делегації продовжили роботу. Всі доповнення, на яких наполягала делегація СРЮ, стосувалися лише положень про збереження територіальної цілісності Югославії.

Після закінчення першої фази переговорів сторони обмежилися політичними заявами. Югославська делегація зазначила, що, незважаючи на досягнутий в Рамбуйє прогрес, переговори слід продовжити, чітко визначивши елементи автономії Косово і підтвердивши територіальну цілісність Югославії.

Представники США відкинули можливість продовження переговорів, уточнивши, що запропонований текст повинен бути підписаний в перший день початку другого раунду. Фактично СРЮ отримала ультиматум: у разі підписання югославської делегацією мирної угоди на територію краю повинні бути введені війська НАТО, а в разі відмови від підписання на сербів покладалася відповідальність за провал переговорів, що передбачало покарання бомбовими ударами.

Югославія різко засудила пред'явлений ультиматум і висловила готовність підписати раніше узгоджену політичну частину договору, наполягаючи на гарантії цілісності Сербії навіть після закінчення трирічного «перехідного» періоду. Тільки після цього СРЮ була згодна розглянути обсяг і характер міжнародної присутності в Косово для виконання угоди. Албанська делегація теж не пішла ні на які поступки, відмовившись підписати угоду і роззброїти армію, а також зажадала проведення референдуму про незалежність після закінчення трирічного перехідного періоду і присутності сил Північноатлантичного альянсу на своїй території.

Таким чином, під час переговорів перед сербами опинився документ, розроблений Державним департаментом США, що передбачає:

- 1) виведення сербських збройних сил з території автономії за винятком 1400 прикордонників і 2500 поліцейських;
- 2) роззброєння формувань «Армії визволення Косово» протягом трьох місяців після підписання угоди;
- 3) повернення адміністративно-політичного статусу Косово до ситуації 1989 року без права перегляду протягом трьох років;
- 4) введення в Косово 30-тисячного контингенту НАТО, сфера дії якого повинна була поширюватися на всю Сербію.

Другий раунд переговорів почався в Парижі 15 березня 1999 року. Пропозицію югославської делегації про продовження переговорів прийнято не було. Албанській делегації дозволили підписати договір в односторонньому порядку. Представник Росії відмовився засвідчити своїм підписом цей документ, оскільки в Контактній групі не обговорювалися військові додатки до нього. Фактично зірвавши продовження переговорів, США і НАТО почали готуватися до покарання «винуватця зриву переговорів».

24 квітня 1999 року з порушенням норм міжнародного права без відповідної санкції Ради Безпеки ООН авіація НАТО почала бомбардування Югославії. Того ж дня саміт НАТО прийняв Стратегічну концепцію. Вона полягала у використанні альянсом сили без відповідної санкції ООН.

За весь період агресії літаки альянсу завдали декілька тисяч ракетно-бомбових ударів майже по тисячі об'єктів на території Сербії і Чорногорії, використовуючи при цьому заборонені типи боеприпасів, наприклад, зі збідненим ураном. Бомбові удари, крім військових об'єктів, припали на національні парки і заповідники, які перебували під захистом ЮНЕСКО. Було знищено або серйозно пошкоджено сотні промислових підприємств, нафтосховищ, енергетичних споруд, об'єктів інфраструктури, в тому числі залізничних і автомобільних мостів. Знищено велику кількість пам'яток історії та архітектури, сотні будівель шкіл, вузів, бібліотек, понад 20 лікарень. Було повністю зруйновано або пошкоджено близько 40 тисяч житлових будинків.

Своїми діями США, котрі зробили найбільший внесок у операцію, та інші члени НАТО, порушили цілу низку міжнародних нормативних актів, про що і буде йти мова в цій статті.

По-перше, слід зазначити що в одному із основоположних для міжнародного права документів, а саме у Статуті ООН, в частині 3 статті 2 зазначено, що всі Члени ООН вирішують міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку та справедливість.

В цій же статті вказано, що всі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об'єднаних Націй.

Окрім того, в Розділі VI, що стосується мирного вирішення спорів, у статті 33 зазначається, що сторони, які беруть участь в будь-якій суперечці, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, повинні перш за все намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод або іншими мирними засобами за своїм вибором. Але, як ми знаємо, окрім перемовин ніякий важіль використаний не був і НАТО вирішило одразу перейти до бойових дій, посилаючись на провал переговорів і т.д.

Стаття 37 Статуту ООН роз'яснює, що якщо сторони в суперечці, що має характер, зазначений в статті 33, не вирішать його за допомогою зазначених у цій статті засобів, вони передають його до Ради Безпеки.

Своїм незаконним рішенням про початок бомбардувань члени НАТО порушили майже всі принципи, закладені Заключним актом Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. Звернемо увагу на декілька з них. Наприклад, був порушений принцип незастосування сили чи погрози силою, а саме: «Держави-учасники будуть утримуватися в їх взаємних, як і взагалі в їх міжнародних відносинах від застосування сили або погрози силою як проти територіальної цілісності, або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Об'єднаних Націй та з цією Декларацією». Особливу увагу звертаємо на другий абзац цього ж принципу: «Відповід-

но, держави-учасники будуть утримуватися від будь-яких дій, що представляють собою загрозу силою або пряме чи непряме застосування сили проти іншого держави-учасниці. Так само, вони будуть утримуватися від будь-яких проявів сили з метою примусу іншої держави-учасниці до відмови від повного здійснення його суверенних прав. Так само, вони будуть також утримуватися в їх взаємних відносинах від будь-яких актів репресалій за допомогою сили». Якщо ми згадаємо Рамбуйську угоду, а точніше умови угоди, то тут не буде ніяких сумнівів в тому, що тут було порушено даний принцип.

Також вартий уваги і порушений принцип невтручання у внутрішні справи: «Держави-учасники будуть утримуватися від будь-якого втручання, прямого або непрямого, індивідуального або колективного у внутрішні або зовнішні справи, що входять у внутрішню компетенцію іншої держави-учасниці, незалежно від їх взаємовідносин. Вони будуть, відповідно, утримуватися від будь-якої форми збройного втручання або загрози такого втручання проти іншої держави-учасниці.

Вони будуть також при всіх обставинах утримуватися від будь-якого іншого акту військового або політичного, економічного або іншого тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення іншою державою-учасницею прав, властивих її суверенітету, і, таким чином забезпечити собі переваги будь-якого роду. Відповідно вони будуть, в тому числі, утримуватися від надання прямої чи непрямої допомоги терористичній діяльності або підривній або іншій діяльності, спрямованій на насильницьке повалення режиму іншої держави-учасниці».

Окрім цього, блок НАТО порушив Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці між державами згідно з Уставом ООН, а саме принцип, відповідно до якого держави утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй, де вказано, що «кожна держава зобов'язана утримуватися в своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй. Така загроза силою або її застосування є порушенням міжнародного права і Статуту Організації Об'єднаних Націй; вона ніколи не повинна застосовуватися в якості засобу врегулювання міжнародних проблем».

Врешті решт, в ході військової операції на території колишньої Югославії, США та їх союзники по Альянсу порушили не тільки ст. 39 Статуту ООН, що надає Раді Безпеки право визначати «існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії», але і Статут НАТО, стаття 5 якого обмежує військові операції Альянсу територією держав-членів і тільки в разі збройної агресії проти одного з них. Крім цього, в ст. 7 Вашингтонського Договору вказується, що Статут НАТО «ні в якому разі не зачі-

пає і не повинен тлумачитися як такий, що зачіпає будь-яким чином права та обов'язки Сторін, які є членами Організації Об'єднаних Націй, за Статутом ООН або головну відповідальність Ради Безпеки ООН за підтримку міжнародного миру і безпеки».

З точки зору збереження навколишнього середовища, Північноатлантичним альянсом було порушено Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни 1949 року, I Додатковий протокол 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р., Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище [4, с. 343].

Були порушені й такі принципи міжнародного права, як обов'язок держав діяти таким чином, щоб діяльність в рамках їх юрисдикції чи контролю не наносила шкоду навколишньому середовищу інших держав поза межами дії національної юрисдикції. Це 21-ий принцип Стокгольмської декларації 1972 року [5, с. 832].

Крім того, наступним порушенням принципом в сфері екології є принцип обов'язку берегти навколишній світ в цілому. Цей принцип закріплений у п. 5, ст. 1 Всесвітньої хартії природи.

Достатнім прикладом порушення міжнародного екологічного права є бомбардування нафтопереробного заводу в Панчево, внаслідок якого нафта вилілася в Дунай, завдавши значної шкоди екосистемі річки. Більш того, це загрожувало стабільності в роботі реакторів на атомних електростанціях в Румунії та Болгарії, які користувалися водою з Дунаю.

В ході повітряної операції НАТО також було порушено цілу низку міжнародних актів. Так, 5 квітня 1999 року, в центр житлового району міста Алексинац потрапило п'ять ракет. Десять осіб загинули, 12 отримали тяжкі тілесні ушкодження та понад 40 зазнали легких тілесних ушкоджень. Було зруйновано десяток будинків та сильно пошкоджено велику кількість будинків, споруди компанії "Angrokolonijal" та "EMPA", амбулаторії та лікарні швидкої допомоги, багато магазинів та легкових автомобілів, а також стара дорога до шахт. Цим були порушені Правила ведення повітряної війни, а саме статті 22: «Забороняється повітряне бомбардування з метою тероризування цивільного населення, знищення приватної власності, що немає військового значення, або нанесення їй шкоди і поразки некомбатантів».

Одним із найбільш обурюючих моментів югославської кампанії є бомбардування колони албанських біженців поблизу села Коріш, яке було здійснено авіацією НАТО о 23:50 13 травня 1999 року. У результаті нальоту загинуло від 48 до 87 і було поранено не менше 60 мирних жителів, за іншими даними загинуло, що найменше 87 мирних жителів, також можливо кількість жертв становить понад 100 осіб [6, с. 292–293].

За різними даними, в момент бомбардування в селі Коріш перебували від 400 до 600 косовських албанців. Вночі на ферму і селянські будинки три американських літака скинули до восьми касетних бомб. За повідомленням югославського інформаційного агентства «Танюг», в результаті бомбардування загинуло 87 і було поранено 78 мешканців. Згідно пізнішими дани-

ми (югославська Біла книга, випуск 2), загинуло 48 людей і не менше 60 отримали поранення. За оцінкою міжнародної правозахисної організації «Human Rights Watch», загинуло понад 48 людей, але точне число встановити не вдалося.

На прес-конференції 15 травня в брюссельській штаб-квартирі альянсу бомбовий удар по селу був прокоментований вельми стримано. Було заявлено, що Коріш ще з квітня 1999 року був визначений як «легітимна військова ціль». Там нібито були помічені югославські військовослужбовці, а «як раз за селом» міг перебувати їх військовий табір і командний пост.

16 травня генсек НАТО Хав'єр Солана дав більш докладне пояснення, звинувативши сербів у вбивстві косовських албанців у селі Коріш. В інтерв'ю «BBC» він заявив, що косовських біженців використовували в селі Коріш, яка «без сумніву» є «командним пунктом» сербської армії, як «живих щитів». Тому, хоча біженці загинули і постраждали від бомб альянсу, вина в події лежить на сербах, заявив генеральний секретар блоку. Як зазначено в прес-релізі НАТО № (1999)079 15 травня 1999 «НАТО глибоко шкодує про випадкові цивільні жертви, які були спричинені цією атакою».

Тим не менш, «члени агентство BBC відвідали 15 травня село Коріш, піддали різкій критиці версію НАТО про «живі щити». За їх словами, ні в самому селі, ні в її околицях, вони не знайшли навіть найменших слідів військової бази, чи взагалі будь-якого військового спорядження. Ґрунтуючись на зібраній інформації «BBC», кореспондент заявив, що мова може йти про найтрагічнішу і грубу помилку НАТО за весь час операції в Югославії. Жахливість ситуації полягала ще й у тому, що в косовському селі Коріш загинули ті самі мирні албанці, на захист інтересів яких нібито виступало НАТО.

Слід згадати про інцидент зі знищенням цивільного потягу № 393, який прямував з Белграду і був знищений на мосту біля Грделиці 12 квітня 1999 року. За даними «Human Rights Watch» загинуло близько 20 людей [3].

Командуючий Об'єднаними військами в Європі Уеслі Кларк заявив, що потяг їхав дуже швидко і пілот не встиг зреагувати на його появу на мосту. Але після цього американський пілот наніс другий удар по потягу, на що Кларк вже заявив, що це «нешасний випадок», адже поїзд був поза видимою зоною після першого удару ракетою.

«Amnesty International» стверджує, що напад мав бути припинений, коли поїзд вже був вражений, і що другий удар був порушенням принципу пропорційності. В данному випадку мало місце порушення статті 57 Протоколу I Женевської конвенції, який вимагає, щоб атака «була скасована або призупинена, якщо стає відомо, що метою є не військовий об'єкт ... або що напад, як можна очікувати, викличе випадкові втрати серед цивільного населення що перевищувало б по відношенню до конкретної і прямої військової переваги».

Окрім стандартних військових об'єктів НАТО націлювалося на мости, кілька тунелів, сховища нафти, нафтопереробні заводи, цивільно-військові заводи, теле- та радіопередавачі, електричні трансформаторні станції та вежі високої

напруги. Не все із цього було відповідними військовими цілями відповідно до міжнародного гуманітарного права.

23 березня 2000 року агентство Reuters повідомило про нову оцінку уряду СРЮ армії та міліції, що відомо, що загинули або пропали безвісті. Уряд не уточнив, чи це було лише під час повітряних ударів. За даними Human Rights Watch, в 90 інцидентах загинуло від 489 до 528 мирних жителів Югославії.

Хоча за даними Міністерства оборони США, було лише двадцять інцидентів, в яких югославські цивільні особи загинули від бомбардувань, дослідження, проведене Human Rights Watch, зробило висновок, що кількість цивільних жертв була щонайменше у чотири рази більшою, хоча кількість загиблих становила лише третину з 2000 жертв, про які повідомив уряд Югославії.

Багато питань залишаються без відповіді щодо точних обставин багатьох атак НАТО. Відмова НАТО розкривати більше деталей своїх Правил взаємодії та утримування інших важливих оперативних деталей також виключає належну оцінку дотримання міжнародного права у конкретних інцидентах. Наприклад, НАТО не оприлюднило повного списку нападів своїх сил. І вона не оприлюднила інформацію про конкретні атаки, такі як тип літальних апаратів, тип озброєння та боеприпасів, наявна розвідка або національність атакуючих та підтримуючих літаків.

Висновок. Підсумовуючи все вищевикладене, можна стверджувати, що косовський конфлікт став так званим «нервовим» центром сучасних міжнародних відносин і використовувався різними державами для захисту своїх інтересів. При цьому ніяких вагомих правових підстав щодо військової інтервенції у США та їх союзників не було. Ситуація в Косово була виключно югославською юрисдикцією, а будь-які спроби прямого втручання мали б здійснюватися виключно з відповідною санкцією ООН. Точна кількість цивільних осіб, які загинули внаслідок повітряних атак НАТО, невідома. Югославські оцінки загибелі цивільних людей суперечливі. За деякими офіційними громадськими оцінками кількість загиблих серед цивільних людей обчислювалась «тисячами». Злочини НАТО в Югославії (Біла книга), опубліковані Міністерством закордонних справ СРЮ, є найбільш детальним офіційним описом шкоди, завданої бомбардуванням НАТО. У ньому перераховано близько 400 цивільних осіб, загиблих у понад 40 інцидентах, хоча з тексту Білої книги здається, що це не є повний перелік усіх цивільних осіб, загиблих під час бомбардувань НАТО.

Весь комплекс питань щодо бомбардувань, на мою думку, потрібно виносити на ретельний суспільний розгляд. Зокрема, необхідно проаналізувати екологічні, медичні, соціальні та економічні наслідки. Особливо важливо створювати дійсно ефективні моніторингові місії з розгляду вищевикладених проблем. Для того щоб норми міжнародного права працювали, а не були «фікцією», потрібно, щоб все світове суспільство зрозуміло важливість їх дотримання заради збереження миру та стабільності і притягнути до відповідальності тих, хто в свій час байдуже віднісся до міжнародної правової системи.

Список літератури:

1. Yugoslav Review of International Law. Belgrade. 1999. № 1-3.
2. Гуськова Е.Ю. История Югославского кризиса (1990-2000) [Текст]. 2001. ISBN 5-94191-003-7
3. White Book of NATO crimes in Yugoslavia 24 March – 24 April 1999 (small technical adaptations done in 2011, by Jugoord- Coordinamento per la Jugoslavia (Italijanska koordinacija za Jugoslaviju) original material. URL: <http://www.slobodan-milosevic.org/wb1/index.htm>
4. Commentary on the additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949. Sandoz Y., Swinarski C., Zimmerman B., eds. – ICRC Martinus Nijhoff Publishers. Geneva, 1987.
5. Действующее международное право: в 3 т. / сост. проф. Ю.М. Колосов, проф. Э.С. Кравчикова. Москва : Изд-во МНИМП, 1997. Т. 3. 832 с.
6. Public Transcript of Hearing February 14, 2002. Case № IT-02-54-T. United Nations International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia Court Records. P. 292–293.

References:

1. Yugoslav Review of International Law. Belgrade. 1999. № 1-3.
2. Guskova E.Yu. Istoriya Yugoslavskogo krizisa (1990-2000) [Tekst]. 2001. ISBN 5-94191-003-73
3. White Book of NATO crimes in Yugoslavia 24 March – 24 April 1999 (small technical adaptations done in 2011, by Jugoord- Coordinamento per la Jugoslavia (Italijanska koordinacija za Jugoslaviju) original material. URL: <http://www.slobodan-milosevic.org/wb1/index.htm>
4. Commentary on the additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949. Sandoz Y., Swinarski C., Zimmerman B., eds. ICRC Martinus Nijhoff Publishers. Geneva, 1987.
5. Deystvuyuschee mezhdunarodnoe pravo: v 3 t. / sost. prof. Yu.M. Kolosov, prof. E.S. Kravchikova. Moskva: Izd-vo MNIMP, 1997. T. 3. 832 s.
6. Public Transcript of Hearing February 14, 2002. Case № IT-02-54-T. United Nations International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia Court Records. P. 292–293.